

TARTALOM

● Glatz Ferenc: Az ezeréves magyar államról	3
● Ecsedy Ildikó: Kína az ezredfordulón	5
● Puskás Ildikó: India	9
● Farkas Ildikó: Japán	14
● Simon Róbert: Az iszlám világa az ezredfordulón	18
● Fodor István: Az eurázsiai sztyeppe népei	22
● Olajos Terézia: Bizánc	27
● Bíró László: Déli szlávok két egyház között	32
● Niederhauser Emil: A nyugati szlávok 1000 körül	36
● Font Márta: A Kijevi Rusz létrejöttének körülményei	41
● Szász Zoltán: Románok az első ezredfordulón – kétszer	45
● Kristó Gyula: Termelés és önfenntartás a Kárpát-medencében	47
● Székely György: A Német-római Birodalom 1000 körül	50
● Sz. Jónás Ilona: A Francia Királyság	55
● Zsoldos Attila: Az észak-atlanti világ az első ezredfordulón	59
● Párizs Ágnes: Közép- és dél-amerikai kultúrák	64

Címlapon:

Krisztus megkoronázza II. Henriket.
Miniatura, 1014 körül

E számunk az MTA Millenniumi programja keretében készült.

História

Szerkesztő: **Glatz Ferenc**

A szerkesztőség tagjai: **Engel Pál**
Kertész István, **Sipos Péter**,
Szakály Ferenc, **Szász Zoltán**

Munkatársak: **Demeter Zsuzsanna**, **Párizs Ágnes**
Stemlerné Balog Ilona (kép), **Kovács Éva** (szöveg),
Horváth Imre (számítógépes tördelés)

Felelős kiadó: **História Alapítvány**
Elnök: **Niederhauser Emil**
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Úri u. 53.
Telefon: 156-0457 Levélcím: Pf 9. Bp. 1250
A História Alapítvány bankszámlaszáma:
501-012539-4 OTP Bp., I. Ker. Alagút u. 3.

Szedés, tördelés: **MTA TTI Kiadványcsoportja**
Vezető: **Burucs Kornélia**
Készült a **MESTERPRINT Kft**-nél
Budapest, Külső-Mester u. 82–86.
Felelős vezető: **Szilágyi Tamás**

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj: 1 évre 1100 Ft

Terjeszti: **HIRKER Rt.**, **NH Rt.** És alternatív terjesztők
Előfizethető bármely hírlapképesítő postahivatalnál
és a Hírlap-előfizetési és Elektronikus Posta Igazgatóságnál (**HELP**), Budapest, Orczy tér 1–3.

Külföldre előfizethető: **Hess András Kereskedelmi Kft.**
H-1406 Budapest, P. O. Box 53

HU ISSN 01392409. Index: 25384

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

Az ezeréves magyar államról

Ezredvégi jegyzetek az államról

Hatalmi állam – szolgáltató állam

Az állam területigazgatási szervezet, amely a területén élő népek (polgárok) köznapi életének kereteit biztosítja. Működteti az erre szolgáló intézményeket. Közösségmegtartó erő.

A régi történetírás – mind a polgári, mind a marxista – az államot elsősorban hatalmi erőként mutatta be: külső és belső funkcióját hangsúlyozta. Ez az egyoldalú felfogás a 19–20. századi európai nemzetállami összeütközések eredményeként alakult ki, mind a politikai gondolkodásban, mind a történetírásban.

Az európai politikai adminisztrációk – mind az egy-, mind a többpárti adminisztrációk – máig szenvednek ettől az európai örökségtől: gyakran a politikát a hatalommegszerzés és a hatalommegtartás technikájaként fogják fel, nem pedig a közösség működtetésének eszközeként. Kevés gondot fordítanak a társadalom, a közösség versenyképességének erősítésére. Ezért hangsúlyozzuk évek óta: az európai – és így a magyar – állam jövője: a hatalmi állam felváltása a szolgáltató állammal. Az európai államrendszerek ezeréves történelmének tapasztalataiból levont következtetésünk ez.

Mind a „hatalmi”, mind a „szolgáltató” funkció benne rejlik az államok történelmében. A politikai harcok, a háborúk iránti egyoldalú érzékenység az újkori történetírásban eltakarta ezt a kettősséget. A figyelem csak a „hatalomra” irányult. Mind többet tanulmányozzuk a társadalmat működtető kultúrát, technikát teremtő ember történelmét, annál erősebben domborodnak ki az állam szolgáltató vonásai.

Tanulmányozzuk az európai, a dél-amerikai, a keleti kultúrák történelmét. Következtetésünk: azok a népek maradtak fenn, amelyek képesek voltak az életfeltételeket szervező területigazgatási egységeket (államokat) alkotni. Minden szervezetben hasonló ismertetőjegyek: a termelés, a kereskedelem, a napi közösségi érintkezés rendjét szabályozó törvények; azok betartását felügyelő és ezek fenntartását az adóból ellátó intézmények együttese. És természetesen a területet, a helybéli javait védelmező katonai szervezet.

A magyar állam: minden itt élő nép megtartója

A Kárpát-medencében 1000 körül megindult államszerveződés minden itt élő, vagy ide beáramló nép életben maradásának feltétele volt. Itt élő szláv, maradék avar, germán és más népek, a nemrég megtelepült magyarok előnyére is szolgáltak. (Hozzávetőlegesen egy időben jönnek létre modern államok a Balti-tengertől az Adriáig és a Fekete-tengerig húzódó területen. A római, majd a Frank Birodalomra épülő nyugat-európai állam- és közösségszerveződés kiterjedése a keleti peremterületekre. A lengyel, a cseh, az orosz, a horvát államok születésének kora.)

A Kárpát-medence új és gyorsan erősödő államszervezete törvényeivel szabályozta a belső rendet, a napi munkavégzést, kereskedelem, művelődés, hitélet, családi élet, öröklődés szabályait, a természet és ember viszonyának kereteit. A kiszámíthatóság, az életbiztonság vonzotta ide a nagyszámú betelepülőt a 11. századtól. Néme-

tet, franciát, itáliait, zsidót, örményt, szlávot. Lovagot, kézművest, földművest, írástudót, papot egyaránt.

Ez az állam volt a bölcsője a szlovákoknak a 13. században, továbbéltetője a török elől menekülő szerbeknek a 14–15. században. Ez az államszervezet az európai nemzeti újjászületés 19. századában hazája nemcsak a magyar, de a szlovák, délszláv, román nemzeti mozgalmaknak is. Nehezen fogadják el a velünk évszázadokig egy igazgatási keretben élt testvéri nemzeteink politikai elitjei ez a tény: a Kárpát-medencei magyar állam érdeme, hogy minden itt lakó etnikumnak-nemzetnek védelmezője volt. (Adott esetben külső – és nemcsak keletről, de nyugatról is fenyegető – támadásokkal szemben.) És nehezen fogadják el nemzettestvéreink a történelmi tény: a magyar állam minden itt lakó etnikum nemzetállama volt. Nem csak a magyarok állama, ahogy azt a régi történetírás sulykolta atyáink generációinak fejébe. Nem csak a magyar volt államalkotó. Államalkotó volt mindenki, aki törte a földet, szabályozta vizeinket, irtotta a bozótot, kiknek keze nyomán szárba szökkent a gabona, szaporodott az állat, épültek az utak, a házak. Magyar, szláv, román, német, zsidó. Kik magukkal hozott vagy itt kibomló hagyományainkkal, érintkezési, termelési szokásaikkal ezeket a csodálatos, életerős kultúrákat alakították. Egymást megtartó kölcsönviszonyok.

Vajon nem feledkezünk meg most, az 1000. évfordulón, hogy az igazgatási szervezet értelme: az egyén, a közösség életerejének minél teljesebb kibomlását biztosítani?

A magyar állam: befogadó

A magyar állam befogadó igazgatási szervezet volt. És a magyar etnikum, a magyar nemzet is. Az államalapító Szent István híres soraiban foglaltak, rövid időszakok kivételével, érvényre is jutottak. „Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal s mindez az

országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egynyelvű ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövővényeket jóakaratóan gyámolítsd és bocsban tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Rövid korszakok voltak a kirekesztők győzelmének korszakai: az 1938–45 és az 1949–56 közötti idő. Amikor származás, vallás, majd osztály-hovatartozás alapján taszítottak ki hasznos nemzettársakat közülünk. Sőt, megalázták őket. Mint ahogy rövid és rossz végű akció volt az is, amikor a századelőn állami erővel próbálták akadályozni az államon belüli nem magyar népek anyanyelvi oktatási intézményeit. (Ahogy ezt tették azután a szomszédos államokban 1920 után nyolcvan esztendeje az ott élő magyar nemzeti-ségűekkel.) I. István és a magyar állam vezetőinek gondolkodásában a nomád sztyeppei népek etnikai-vallási bölcs türelme és a keresztény univerzalizmus épült csodálatosan egymásra.

Életben maradásunk, versenyképességünk alapja ezer éve vezéreszme. Jó alapelv, hasznos alapelv 2000-ben is...

A keresztény állam: a társadalmi modernizáció eszméje

A kereszténység: társadalmi modernizáció volt. Nem egyszerűen az „egyén” és a „földöntúli”, ember és Isten, ember és természet viszonyának átértékelését jelentette, hanem egy új életrend felvételét. Keresztény egyházainknak elgondolkodtató kérdés: vajon az újkori társadalmi-politikai harcok nem fedik-e el teljesen a kereszténység nagy – máig érvényesíthető – társadalomszervező erejét? Az ateisták és hívők, az egyházi és civil szervezetek közötti harcok zajában elvész a tanítás történelmi alapja: az élet, az utódnevelés biztosítása szent, a kölcsönösség, a szeretet, a szociális kegyesség, a türelem elsőrendű parancs; s hogy az ember nemcsak termelő, harcoló, de egyben lelki életet élő lény! Feledésbe merül, hogy a tízparancsolat tulajdon-, család-

és életvédelme kemény modernizációs alapelvek voltak! S hogy az egyházszervezet az európai kultúra bábája volt. A szerzetesek nemcsak hittételekre, imádságokra tanították a helyi társadalmat, de gazdálkodni, szőlőt, növényt nemesíteni, sőt vízvezetékét építeni. Az egyházi hiteleshelyek a jogszerűség biztosítói, az írásbeliség műhelyei voltak. A hitélet pedig a közösségi viselkedés, gondolkodás, éneklési szokásrendek kerete.

Mennyi félelem él a mai nem hívő társadalomban attól, hogy a kereszténység eme érdeméről beszéljünk! És általában attól, hogy elismeréssel szóljanak a vallások – legyen szó a kereszténység különböző felekezeteiről, de ugyanígy a zsidókról vagy a világ más részein mohamedánokról, buddhistákról – közösség-nevelő erejéről.

*

Jegyzet. Az év utolsó napja. Készül 1999 mérlege a Naplóban. Határainkon belüli politikai civódások a koronáról alig szólnak a valódi ünnepről, az államalapításról, a magyar államiságról, kereszténységről. Lanyhuló figyelem a szociális feszültségek, a nemzeti kisebbségek iránt. És ostoba kísérletek a kirekesztés erősítésére. Határainkon túl, szomszédainknál az előretörő új generációk értetlensége a magyarság keserveivel szemben. Pedig azt hittük, a trianoni generációk nyugalomba vonulásával csillapodik majd a bizalmatlanság velünk, magyarokkal szemben. Nyugati határainkon pedig megjelenik az idegenellenesség politikai programja. A nyugati politikai elit „elítél”, „hangoskodik”. Ahelyett, hogy a mulasztásait elemezné, amely mulasztások miatt az új veszélyek megjelennek.

„Jól kezdődik” az új év, az évezred utolsó – legalábbis a keresztény időszámítás szerint utolsó – esztendeje. De az újragondolást nem szabad feladni. S azt sem, hogy a magunkat megtartás érdekében a világgal mérjük magunkat.

GLATZ FERENC